

POZDRAV IZ MOLDAVIJE

Ne tako davno, prije petnaestak i nešto više godina, izgubio se Istok. Ta je strana svijeta ostala na zemljopisnoj karti, ali u glavama velikog broja stanovnika naše zemlje, na toj strani ukazala se crna rupa, prostor kojeg zapravo-nema. Strah od Istoka, ali i osjećaj superiornosti koji je išao uz njega i koji svoje korijene ima još davno u prošlosti, a kulminaciju u otkriću iz devedesetih – da Hrvatska nije na Balkanu, mnoge je naše sugrađane naveo da misle da su Sesvete krajnji Istok iza kojega slijede kilometri ništavila, a potom se dolazi do Kine. Drugi su, eventualno, krajnji istok vezivali uz Illok.

U prvoj, povijesnoj TV sapunici na domaćim ekranima, s početka osamdesetih, kulnoj «Dinastiji», čiji su protagonisti i danas u svijesti srednje i starije generacije ostale pop reference par excellence, prvi put sam čula za – Moldaviju. Tu mi je činjenicu osvijestila prijateljica Mica Perić koja se još živo sjeća dotične Kirby, nećakinje Blakea Carringtona, plahe crnomanjaste Moldavke krupih srnećih očiju. Bio je tamo i Michael, princ od Moldavije, ali o njemu mi Mica nije znala puno reći.

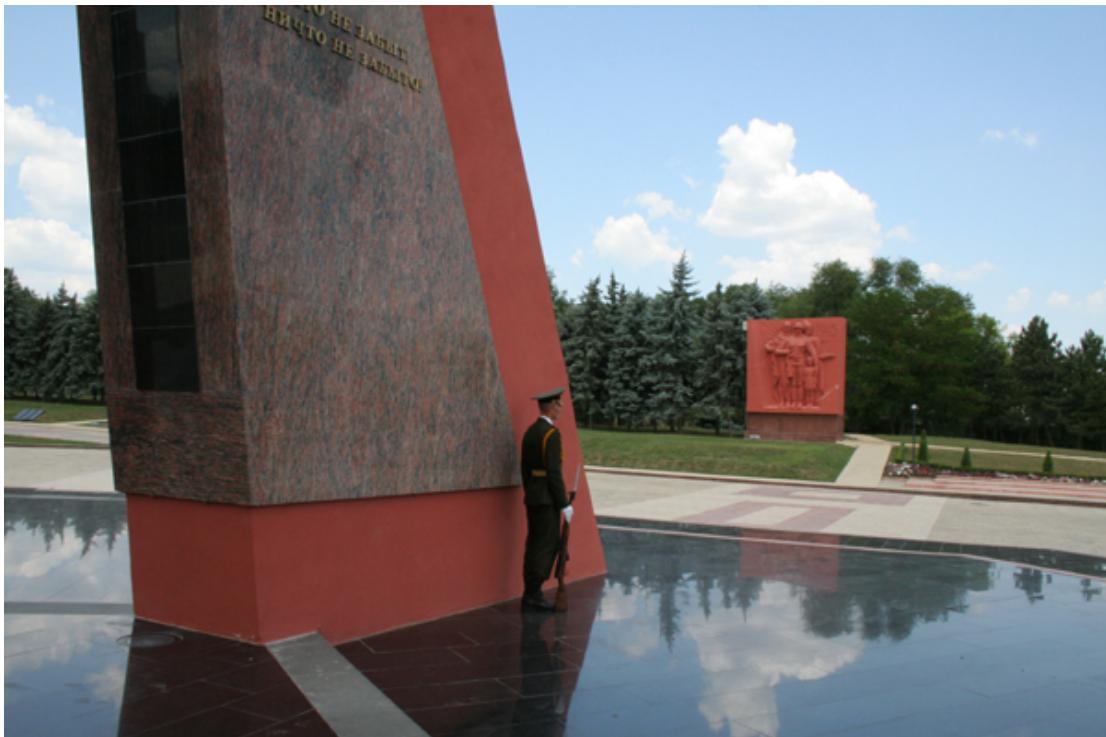

S takvim, oskudnim predznanjem, ali s puno entuzijazma i značajke te zahvaljujući poznanstvu s nekoliko moldavskih umjetnika, krenula sam, prošlog ljeta, na put. Od Zagreba do Kišineva put traje preko 24 sata: prvo vlakom Zagreb-Beograd pa Beograd-Bukurešt pa Bukurešt-Kišinev mini busom (uštede radi). Povratna karta uključujući sva ova prijevozna sredstva i vizu, koja se prethodno mora uzeti u moldavskom konzulatu u Bukureštu iznosi otprilike 170

eura (za hrvatske državljanе, dovoljno je ujutro predočiti putovnicu, ispuniti formular i popodne se vratiti po turističku vizu koju ste prethodno platili 44 eura). Što se smještaja tiče, za sada u Kišinevu ne postoje hosteli, ali poduzetna Moldavka, dotična Maritza izdaje vlastiti

stan, koji zapravo funkcioniра као hostel за десетак евра по ноћи (Maritza's flat) и можете га наћи на интернету. Нисмо провјеравали како то изгледа јер smo спавали по разноразним ателиерима и викендicама у главном gradu Kišinevu i ближој му околici.

Do Beograda je put bio ugodan i pređen već toliko puta да ћу прескоћити ову дionicu i започети priču od ulaska u vlak rumunjskih željeznica u Beogradu, jednog ljetnjeg popodneva. Vlak smeđe-bordo tonova kupea s kožnim sjedalima kojima se ne može manipulirati to jest prilagođavati ih za spavanje, nije me se baš dojmio kao putnika, ali sam lako mogla zamisliti vožnju upravo njime u zemlje iza željezne zavjese. Nakon prelaska srpsko-rumunjske granice, pejzaž se ne

mijenja previše, ali se podiže jezična barijera, a granična policija i carinici s rumunjske strane, postavljaju brojna pitanja o destinaciji i novcu kojim raspolažete budući da ste upravo ušli u istočni komad Europske Unije. Od kada je vlak krenuo s beogradske željezničke stanice pa sve do granice, slušala sam brojna upozorenja o potrebi strogog nadziranja novca, dokumenata i vrednije imovine upravo u tom vlaku, a sve sam to doživjela prilično fantomski kad je pala ноć, vlak prolazio rumunjskim gradovima i selima, uz minimum svjetla i tek pokojim opskurnim putnikom, praznim hodnicima i hladnim kupeima. U nekom trenutku ноћи dobila sam suputnika koji je izabrao baš мој kupe iako су drugi bili празни, šaputao je na rumunjskom i opći dojam nije baš bio najpozitivniji pa sam demonstrativno promijenila kupe. Sljedeće čega se сjećam je svitanje i ulazak vlaka na kolodvor u Bukureštu. Iako za sobom imam dosta putničkog staža i putovanja u razim aranžmanima, preporuka je budućem putniku ovom trasom da radije putuje u društvo.

Bukurešt- betonski grad ludih vozača, sivih zgrada, građevinskih radova, помало nervoznih ljudi izluđenih srpanjskom vrućinom, oskudnih zelenih zona koje je Ceausescu isčupao kako bi podigao svoje monumentalno betonsko carstvo, široki bulevari, ogromne udaljenosti smrt

su za pješake. Nakon što sam aplicirala za vizu ujutro, s novim prijateljem Aleksejem, koga sam upoznala pred moldavskim konzulatom, krećem u grad. Stvari smo ostavili u mini-busu koji predvečer polazi za Kišinev i unaprijed platili vožnju bez da smo dobili kartu, na stanici Filaret (Aleksej, inače Rus iz Moldavije poznaje familiju vozača). Filaret je noćna mora svakog putnika. To je ona prava, prljava, užarena tranzicijska staničetina, bez minimuma infrastrukture, na kojoj autobusi stoje parkirani na suncu, a vozači se cvare kao čvarci na žezu, pokušavajući barem malo odspavati na dekama koje su stavili u prtljažnike autobusa- tamo gdje se inače stavlaju torbe- ili se snalaze kako znaju i umiju. Isti ti vozači prethodnu noć su vozili osam sati iz Kišineva što ih čeka opet, iste večeri.

trajao dobrih dvadeset minuta po najvećoj vrućini, dok je oko nas isparavao asfalt, a beton okolnih zgrada odolijevao Suncu, načičkan klima uređajima. Zatekli smo sablasno prazan muzej s tri izložbe postavljene na tri kata koje povezuje vanjski lift iza čijeg stakla, dok se penjete, promatratre ogroman prostor iza Palače naroda, nešto između pustopoljine i gradilišta. Kustos jedne od izložbi bio je slavni Nicolas Bourriaud, autor «Relacijske estetike», jedne od ključnih (ali i osporavanih) knjiga za razumijevanje suvremene umjetnosti i dominantnih modela koji su u njoj prevladavali 1990-ih. Uglavnom, radi se o «star-kustosu» iz sjajnih art-časopisa, a poznatatelji i kritičari «politike» bukureštanskog MSU-a kažu da je muzej poprimio karakteristike same zgrade, gubeći stvarne veze s realnošću s druge strane masivnih zidova. Isto tako, muzej je poznat po partyjima koji se održavaju na zadnjem katu, a upućeni tvrde da Bukurešt postaje balkanska prijestolnica broj jedan, da posjeduje izrazito jaku unutrašnju dinamiku, pulsira nekim ubrzanim tranzicijskim ritmom i pomalo se razvija u svim mogućim smjerovima. Nakon klimatiziranog art prostora, zatekavši se ponovno na ulici, doživjeli smo još jedan toplotni udar i brzo se povukli u obližnji restoran pa u dućan. Prodavačica na kasi nije nam imala vratiti sitno pa mi je dala dvije žvake bez da me išta pita. To me automatski vratio u djetinjstvo kad je tako bilo i kod nas. S laganom melankolijom polako sam se uputila prljavom ulicom do mini busa koji je uskoro kretao za Kišinev.

Sa stanice smo se uputili direktno ka Palači naroda, bivšoj rezidenciji Elene i Nicolae Ceausescua, komunističkih diktatora koji su javno smaknuti početkom devedesetih. To je ogroman betonski zamak koji ima status po veličini druge zgrade na svijetu, odmah nakon Pentagona. U njoj se danas nalazi rumunski parlament, ali i muzej suvremene umjetnosti prema kojemu smo se, nažalost, uputili s pogrešne strane pa je put do ulaza

Iz Bukurešta smo krenuli u šest sati popodne, a put nam je kratila ruska krimi serija čiji je protagonist bio neki visoki časnik, naočiti plavušan u uniformi u borbi protiv zlikovaca. U Kišinev smo došli u pola tri ujutro i iskrcali se baš ispred spomenika Stefanu Velikom, najvećem moldavskom vladaru i smjestili se na zidiću čekajući prijatelje da dođu po nas. U sljedećem trenutku pristupa nam službena osoba, policajac,

koji nam odmah traži legitimaciju, a potom nas premješta da sjednemo na manje reprezentativno mjesto. Upravo tada ulicom je projurio automobil s treštećom muzikom i tri obnažene djevojke koje su pjevale na sav glas izvijajući se van kroz prozore. Tu noć prespavali smo po stolovima i podovima nekog ateliera.

Moldavija je zemlja od otprilike 4,5 milijuna stanovnika, smještena između Rumunjske i Ukrajine i ima komplikiranu političku priču. Povijesno je prvo bila neovisna Moldavska država pa dio Rusije pa Rumunjske pa u granicama SSSR-a pa neovisna od 1991, ali samo uvjetno jer je ruski utjecaj velik, a njezin pogranični dio, uz rijeku Dnjestar, autonomna oblast Transnistria, u kojoj se i danas nalaze ruske vojne trupe (unatoč potpisivanju međunarodnih oaveza da se povuku), u rukama je opskurne grupacije koja želi što bliže veze s Rusijom. Službeni jezik je moldavski, što je tek politički cover za rumunjski, uz sveprisutan ruski. Za vrijeme SSSR-a moldavski rumunjski se pisao cirilicom! U Moldaviji, nekako paralelno, bez totalnog dodira, egzistira većinska rumunjska (70%) i velika ruska jezična skupina (oko 20%), u položaju zamrznutog antagonizma, možda bi se situacija mogla opisati sličnom onoj u nekadašnjoj SFRJ. U razgovoru s mlađim generacijama, čini se da nema potpune integracije između russkih i rumunjskih govornika, čak su i odsjeci istog fakulteta dvojezični, ali i s različitim programima. Iako postoje miješani rusko-moldavski (rumunjski) brakovi, ipak se svaka jezična skupina drži pomalo za sebe. Crkva je također podijeljena: na rusku i rumunjsku pravoslavnu crkvu te su i one u laganom *fightu*. Sve se, nekako, doimljе zategnuto, zamrznuto, iako se na prvi pogled to ne primjeće. Čim uđete u razgovor s nekim mlađim Moldavcem/Rumunjem, odmah izbjiga doza gorčine i optuživanje Rusije da koči napredak zemlje. Prosječna je plaća u Moldaviji stotinjak eura, ako i toliko, ali šetajući glavnom ulicom u Kišinevu i promatrajući prolaznike, teško je to zaključiti. Glavni grad izgleda prilično europski sve s McDonaldsom, Benettonom i sličnim brandovima, uz egzotiku komunističke arhitekture koja se pojavljuje svako toliko, u svoj svojoj monumentalnosti. Žene su lijepе i dotjerane, noćni život živahan.

Moldavija je danas na Zapadu i sinonim za trafficking, pogotovo trgovinu ženama, što se nadovezuje na priču o ogromnoj želji mlađih ljudi da, pošto-poto odu iz zemlje. Doduše ima i sasvim suprotnih mišljenja, zapravo, od svih ljudi s kojima smo bili u doticaju, nitko nije želio emigrirati, ali o putovanju bez neviđene blamaže oko dobivanja vize za bilo gdje (osim u zemlje ex SSSR-a) – mogu samo sanjati. Primjerice, za dolazak u Hrvatsku Moldavski državljanin treba prvo aplicirati za rumunjsku vizu jer je najbliži hrvatski konzulat u Bukureštu. Kad mu je odobrena rumunjska viza treba platiti povratnu kartu do Bukurešta i putovati 16 sati u oba smijera kako bi uopće predao aplikaciju u Hrvatski konzulat. Kad mu jave da je viza

gotova, mora opet aplicirati za rumunjsku vizu kako bi otišao pokupiti hrvatsku i provesti opet 16 sati u mini-busu. S hrvatskom vizom u pasošu, potom, mora ići u mađarski konzulat u Kišinevu izvaditi mađarsku tranzitnu vizu, ako baš ne želi ići u Kiev da bi aplicirao za tranzit kroz Srbiju pa još jednom i za Rumunjsku. Da bi uopće došao do Mađarske, kad krene na put za Hrvatsku, mora krenuti na istok, zaobilazno, kroz Ukrajinu jer za tamo ne treba vizu. Bolesni putevi (istočno) evropske birokracije!

Nakon Kišineva, otišli smo u selo Butuceni autobusom «iz drugog svjetskog rata». Pitoreskni prizori, manastir u stijenama, gospođa Marija kod koje se može prespavati i probati tipična moldavska jela, sve za par eura, uključujući *home-made* konjak, gusta noć s puno zvijezda i moldavski turbo folk s druge strane rijeke, sve nas je to uljuljkalo u prevrtljivi san o istočnoj Europi kao ostatku svijeta kojega još nije sasvim pojeo kapitalizam.

U Moldaviji, ljudi su izuzetno gostoljubivi, čine se nevjerojatno smirenima, blagima, ali i pomirenima s činjenicom da je svaki napor za promjenom unaprijed osuđen na propast. U Moldaviji nema otpora. Moldavija nema punk bend ili se barem nije održao više od jednog koncerta u nečijoj garaži. U Moldaviji se puno radi ili se puno pije. U Moldaviji bivši špijuni postaju direktori. Poslovica kaže da «mamaliga» (moldavsko tradicionalno jelo, slično palenti) nikad ne eksplodira.

autor **Nataša Bodrožić**

fotografii **Vladimir US**

inițial publicat pentru kupus.net (<http://kupus.net/moldavija.htm>)

18 iulie, 2007